

Sygn. akt I UK 350/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. C.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.

o zasiłek macierzyński,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 27 maja 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 27 grudnia 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B., działając na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o

świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (t.j. Dz.U. 2010 r., nr 77, poz. 512 ze zm.) przyznał M. C. prawo do zasiłku macierzyńskiego za okres od 27 sierpnia 2010 r. do 13 stycznia 2011 r. od najniższej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe - 1.628,81 zł. Powołał się na treść art. 49 ustawy i wskazał, iż M. C. została zgłoszona do ubezpieczenia chorobowego z tytułu współpracy przy prowadzeniu pozarolniczej działalności od dnia 1 sierpnia 2010 r., z podstawą wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe - 6.953,70 zł. Najniższa podstawa wymiaru składek na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe za miesiąc sierpień 2010 r. wynosiła 1.887,60zł. Ubezpieczona urodziła dziecko w dniu 27 sierpnia 2010 r., czyli w pierwszym miesiącu ubezpieczenia chorobowego, zatem zasiłek macierzyński przysługiwał od najniższej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie po odliczeniu kwoty odpowiadającej 13,71%.

Na skutek odwołania ubezpieczonej Sąd Rejonowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 30 marca 2011 r. zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego i przyznał ubezpieczonej prawo do zasiłku macierzyńskiego za okres od 27 sierpnia 2010 r. do 13 stycznia 2011 r. od podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe w wysokości 6000,34 zł.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczona z dniem 1 sierpnia 2010 r. została zgłoszona do ubezpieczenia emerytalnego, rentowego, wypadkowego oraz dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego, jako osoba współpracująca przy prowadzeniu pozarolniczej działalności, z podstawą wymiaru składki - 6.953,70 zł. W dniu 27 sierpnia 2010 r. ubezpieczona urodziła dziecko. Decyzją z dnia 14 grudnia 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, że: zadeklarowana za okres od dnia 1 sierpnia 2010 r. podstawa wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe oraz na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe w kwocie 6.953,70 zł ubezpieczonej zgłoszonej jako osoba współpracująca przy prowadzeniu działalności gospodarczej ze S. C., pozostaje w kolizji z zasadami współżycia społecznego i jest nieważna z mocy prawa, podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne tj. obowiązkowe ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe oraz na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe M. C. jako osoby współpracującej ze S. C. od dnia 1

sierpnia 2010 r. stanowi zadeklarowana kwota nie niższa niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek tj. 1.887,60 zł. Prawomocnym wyrokiem z dnia 24 lutego 2011 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił decyzję z dnia 14 grudnia 2010 r. i ustalił podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe oraz na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe M. C. za okres od dnia 1 sierpnia 2010 r. w kwocie 6.953,70 zł.

Sąd pierwszej instancji wskazał, iż zasady ustalania podstawy wymiaru zasiłków przysługujących ubezpieczonym niebędącym pracownikami reguluje Rozdział 9 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (t.j. Dz.U. z 2010 r. Nr 77, poz. 512 ze zm.). Jedną z zasad wyrażoną w artykule 48 ust. 1 w związku z art. 52 ustawy jest, iż podstawą wymiaru zasiłku macierzyńskiego przysługującego ubezpieczonemu niebędącemu pracownikiem stanowi przychód za okres 12 miesięcy kalendarzowych poprzedzających miesiąc, w którym powstało prawo do tego zasiłku. Jeżeli jednak dziecko urodziło się przed upływem okresu 12 miesięcy kalendarzowych ubezpieczenia, podstawą wymiaru zasiłku macierzyńskiego stanowi, przychód za pełne miesiące kalendarzowe ubezpieczenia (art. 52 w związku z art. 36 ust. 2 ustawy zasiłkowej). Przychodem w rozumieniu ustawy jest zaś kwota stanowiąca podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe ubezpieczonego niebędącego pracownikiem, po odliczeniu kwoty odpowiadającej 13,71 % podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe (art. 3 pkt 4 ustawy zasiłkowej). Do sytuacji prawnej odwołującej, zdaniem Sądu Rejonowego, ma zastosowanie art. 52 w związku z art. 36 ust. 2 ustawy zasiłkowej, ponieważ urodziła ona dziecko w pierwszym miesiącu ubezpieczenia chorobowego. Na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 31 ust. 1 ustawy zasiłkowej przysługuje jej zasiłek macierzyński w wysokości miesięcznie 100% podstawy wymiaru zasiłku obliczonej według zasad przedstawionych powyżej. Ponadto Sąd stwierdził, że w stosunku do odwołującej nie ma zastosowania art. 49 pkt 1 ustawy zasiłkowej, ponieważ ustalona dla niej podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne - wbrew stanowisku organu rentowego - nie jest na najniższym poziomie. Zakład Ubezpieczeń

Spółecznych ma obowiązek wypłacić świadczenie w wysokości 100% podstawy wymiaru zasiłku, czyli kwoty deklarowanej przez okres wynikający z ustawy (po potrąceniu kwoty, o której mowa w art. 3 pkt 4 ustawy zasiłkowej), a przepisy ustawy nie dopuszczają w tym zakresie żadnej uznaniowości.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B., zaskarżając go w całości.

Wyrokiem z dnia 27 maja 2011 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację organu rentowego. Sąd stwierdził, że zasadny jest zarzut apelującego, iż podstawa prawna rozstrzygnięcia przyjęta przez Sąd Rejonowy nie dotyczy odwołującej, gdyż nie nabyła uprawnień do świadczenia z racji na status pracownika ale z uwagi na ubezpieczenia inne niż pracownicze. Jednak nie uzasadniało to uwzględnienia apelacji, skoro zasady ustalania podstawy wymiaru zasiłków przysługujących ubezpieczonym niebędącym pracownikami reguluje rozdział 9 wskazanej ustawy. Art. 52 przy ustalaniu podstawy wymiaru m.in. zasiłku macierzyńskiego nakazuje stosować odpowiednio przepisy m.in. art. 49. Sytuacja faktyczna w jakiej znalazła się odwołująca, uregulowana została wprost w art. 49 ust. 2 ustawy. Z przepisu tego wynika, że jeżeli ryzyko ubezpieczeniowe (np. niezdolność do pracy, czy urodzenie dziecka) ziści się w pierwszym miesiącu kalendarzowym ubezpieczenia chorobowego, podstawę wymiaru zasiłku stanowi kwota przychodu określona w umowie przypadająca na pierwszy miesiąc kalendarzowy ubezpieczenia, po odliczeniach, o których mowa w art. 3 pkt 4. Nie można natomiast zgodzić się z apelującym, iż Sąd powinien zastosować art. 49 ust. 1 cytowanej ustawy. Dotyczy on bowiem sytuacji, gdy ubezpieczony zadeklarował najniższą podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia chorobowe. W przypadku odwołującej zadeklarowana podstawa wymiaru składek nie była najniższa, wyniosła 6.953,70 zł. Odwołująca skorzystała z wyboru, jaki dał jej ustawodawca i zadeklarowała tę kwotę, jako stanowiącą podstawę wymiaru składek. Natomiast Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie jest uprawniony do kwestionowania kwoty zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli mieści się ona w granicach określonych ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych. Przesądził o tym Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów z dnia

21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10. W apelacji organ rentowy nie zarzucał, iż podstawa jest zawyżona, a jedynie wskazywał, że odwołująca nie podlegała ubezpieczeniu przez pełen miesiąc. Sytuację taką przewiduje art. 49 ust. 2 ustawy zasiłkowej i ten przepis należało zastosować. Tak więc mimo błędnie wskazanej podstawy prawnej wyrok odpowiada prawu.

Od powyższego orzeczenia skargę kasacyjną wniósł organ rentowy opierając ją na następujących podstawach naruszeniu przepisów prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) - art. 49 pkt 2 w związku z art. 52 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2010 r. Nr 77 poz. 512 ze zm.) poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż podstawą wymiaru zasiłku macierzyńskiego przysługującego osobie współpracującej z osobą prowadzącą pozarolniczą działalność, jest kwota przychodu określona w umowie przypadająca na pierwszy miesiąc kalendarzowy ubezpieczenia, jeśli niezdolność do pracy powstała w pierwszym miesiącu kalendarzowym ubezpieczenia chorobowego oraz naruszenie przepisów procesowych mogących mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) - art. 385 k.p.c. poprzez oddalenie apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych pomimo zaistnienia podstaw do jej uwzględnienia w świetle całokształtu zebranego w sprawie materiału dowodowego potwierdzającego, iż wnioskodawczyni nabyła prawo do zasiłku macierzyńskiego od podstawy ustalonej zgodnie z zasadą określoną w art. 49 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie znajduje uzasadnienia, skoro aktualne jest w niniejszej sprawie stanowisko Sądu Najwyższego przyjęte w uchwale 7 sędziów z dnia 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10, OSNP 2010/21-22/267 – zgodnie z którym „Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie jest uprawniony do kwestionowania kwoty zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli mieści się ona w granicach

określonych ustawą z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.).”

W niniejszej sprawie zachodzi dodatkowa okoliczność skutkująca obowiązkiem organu rentowego przyjęcia kwoty zadeklarowanej przez ubezpieczoną jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, w wyniku wydania prawomocnego wyroku z dnia 24 lutego 2011 r., gdzie Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych podstawę tę, za sporny w niniejszej sprawie okres, określił w wysokości 6.953,70 zł.

Ponadto zgodnie z art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, (jednolity tekst: Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.) osobie, która w okresie ubezpieczenia chorobowego urodziła dziecko, przysługuje zasiłek macierzyński w wysokości miesięcznie 100% podstawy wymiaru zasiłku (art. 31 ust. 1 ustawy). Z kolei w myśl art. 52 w związku z art. 48 ust. 1 ustawy zasiłkowej za podstawę wymiaru zasiłku macierzyńskiego przysługującego ubezpieczonemu niebędącemu pracownikiem stanowi dochód za okres 12 miesięcy kalendarzowych poprzedzających miesiąc, w którym powstało prawo do tego zasiłku, z tym że, jeżeli dziecko urodziło się przed upływem okresu 12 miesięcy kalendarzowych ubezpieczenia, podstawę wymiaru zasiłku macierzyńskiego stanowi dochód za pełne miesiące kalendarzowe ubezpieczenia (art. 52 w związku z art. 36 ust. 2 ustawy zasiłkowej). Przychodem w rozumieniu ustawy jest zaś kwota stanowiąca podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe ubezpieczonego niebędącego pracownikiem, po odliczeniu kwoty odpowiadającej 18,71% podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe (art. 3 pkt 4 ustawy zasiłkowej). Mając powyższe na uwadze stwierdzić należy, że ubezpieczona jako osoba współpracująca przy prowadzeniu działalności gospodarczej, która przystąpiła dobrowolnie do ubezpieczenia chorobowego i w okresie tego ubezpieczenia urodziła dziecko, z chwilą ziszczenia się tego ryzyka ubezpieczeniowego nabyła prawo do zasiłku macierzyńskiego, którego wysokość zależna była od zadeklarowanej przez nią kwoty stanowiącej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe - co do zasady w okresie 12 miesięcy poprzedzających nabycie prawa do zasiłku, chyba że do chwili urodzenia dziecka

podlegała ubezpieczeniu dobrowolnemu krócej niż 12 miesięcy, gdyż wtedy podstawę wymiaru zasiłku macierzyńskiego stanowiłaby deklarowana kwota za pełne miesiące ubezpieczenia. Zatem ubezpieczona miała prawną możliwość podwyższenia podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie, wobec czego taka czynność była legalna i nie mogła być kwestionowana. Zakład miał zaś obowiązek wypłacać świadczenie w wysokości 100% podstawy wymiaru zasiłku, czyli kwoty deklarowanej przez okres wynikający z ustawy (po potrąceniu kwoty, o której mowa w art. 3 pkt 4 ustawy zasiłkowej), skoro przepisy ustawy nie dopuszczają w tym zakresie żadnej uznaniowości. Mając powyższe ustalenia na uwadze, należy rozważyć szczególną sytuację, gdy niezdolność do pracy ubezpieczonego niebędącego pracownikiem powstała już w pierwszym miesiącu kalendarzowym ubezpieczenia chorobowego., tak jak miało to miejsce w niniejszej sprawie. W takiej sytuacji ustawa zasiłkowa różnicuje metodę ustalania podstawy wymiaru świadczenia w zależności od tytułu ubezpieczeniowego. Dla ubezpieczonych, dla których określono najniższą podstawę wymiaru składek, art. 49 pkt 1 nakazuje jako podstawę wymiaru zasiłku chorobowego ustalić najniższą podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, po odliczeniach, o których mowa w art. 3 pkt 4 (13,71%). Z kolei dla ubezpieczonych wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia podstawę wymiaru zasiłku stanowić ma kwota przychodu określona w umowie przypadająca na pierwszy miesiąc kalendarzowy ubezpieczenia, po odliczeniach, o których mowa w art. 3 pkt 4 (13,71%), a jeżeli kwota ta w umowie nie została określona, kwota przeciętnego miesięcznego przychodu innych ubezpieczonych, z którymi płatnik składek zawarł takie same lub podobne umowy (art. 49 pkt 2). W praktyce może oczywiście okazać się problematyczne ustalenie podstawy wymiaru zasiłku w sytuacjach, gdy w odniesieniu do danego płatnika nie można wskazać innych wykonujących dla niego pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, względnie osób wykonujących na jego rzecz pracę nakładczą. Wydaje się, że w takiej sytuacji konieczne będzie ustalenie stosownej kwoty w oparciu o ustaloną decyzją ZUS podstawę wymiaru składek uwzględniającą okoliczności danej sprawy (art. 83 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Okoliczność taka na pewno nie będzie rodziła po stronie organu rentowego uprawnienia do przyjęcia innej

podstawy prawnej, w tym z ust. 1 art. 49. Mając na uwadze, że ubezpieczona nie miała określonej najniższej podstawy wymiaru składek oraz fakt, że ustawodawca w ustawie zasiłkowej nie uregulował wprost takiej sytuacji, jaka zaistniała w wyżej wskazanym stanie faktycznym, sąd drugiej instancji słusznie zastosował w niniejszej sprawie art. 49 ust. 2, skoro niniejsza sprawa ujawniła brak przepisu ustawy zasiłkowej określającego skutki prawne rozstrzyganego przypadku, a powołany ust. 2 art. 49 powołanej ustawy odpowiadał najbardziej sytuacji prawnej ubezpieczonej. W tym miejscu wskazać należy, że powszechnie wypowiedane są sądy, dopuszczające stosowanie wnioskovania *per analogiam* w przypadkach, o których nie wspominają przepisy ustanowione przez prawodawcę, gdy rozstrzygana sytuacja różni się od sytuacji wymienionej w przepisach ustawy, kiedy prawo obowiązujące nie reguluje faktów określonego typu, regulując jedynie fakty do nich podobne, gdy określony przypadek nie jest uregulowany prawnie, bądź określona norma prawna jest stosowana do przypadku nieunormowanego, gdy określony stan faktyczny nie jest uregulowany przez ustawę, gdy organ orzekający ma do czynienia z dwoma sytuacjami: z jedną - przewidzianą przez ustawę i z drugą - przez ustawę nie przewidzianą, gdy dla pewnych przypadków brak unormowania, choć przypadki podobne unormowanie znalazły, gdy z przypadkami nieunormowanymi związane są takie same skutki prawne jak z przypadkami unormowanymi, gdy w prawie obowiązującym występuje luka rozumiana jak brak przepisu określającego skutki prawne rozstrzyganego przypadku - S. Ehrlich, Wstęp do nauki o państwie i prawie, Warszawa 1971, s. 156; A. Łopatka, Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 1968, s. 279; K. Opałek, J. Wróblewski, Zagadnienia teorii prawa, Warszawa 1969, s. 318. Przedstawionymi wyżej rozumieniami „unormowania” i „nieunormowania” posługuje się również orzecznictwo, gdy wchodzi w grę kwestia zastosowania, czy niezastosowania wnioskovania przez analogię. – por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 1999 r., II UKN 292/99, OSNP 2001/9/320. Tym samym przy stosowaniu wnioskovania prawniczego z *analogii legis* – tj. w sytuacji, gdy podstawą analogii jest konkretny przepis prawa, jak w niniejszej sprawie art. 49 ust. 2 ustawy zasiłkowej - wyróżnia się trzy podstawowe etapy: 1. ustalenie, iż określony fakt nie został unormowany przez przepisy prawne; 2. ustalenie, że istnieje przepis prawny, który reguluje

sytuacje pod istotnymi względami podobnie do faktu nieunormowanego; 3. powiązanie z faktem prawnym nieunormowanym podobnych lub takich samych konsekwencji prawnych, co z faktem bezpośrednio uregulowanym przez przepisy prawne.

W niniejszej sprawie nie mógł znaleźć zastosowania art. 49 ust. 1 cytowanej ustawy. Dotyczy on bowiem sytuacji, gdy ubezpieczony zadeklarował najniższą podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia chorobowe. W przypadku odwołującej zadeklarowana podstawa wymiaru składek nie była najniższa, wyniosła 6.953,70 zł. Ponadto w takiej wysokości podstawa wymiaru składek została ustalona prawomocnym wyrokiem. W tych okolicznościach Sąd Najwyższy nie znajduje podstaw do zakwestionowania rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji, który w stanie faktycznym niniejszej sprawy, na podstawie art. 49 ust. 2 w związku z art. 52 ustawy zasiłkowej stwierdził, że rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji, poprzez przyznanie ubezpieczonej prawa do zasiłku za okres od 27 sierpnia 2010 r. do 13 stycznia 2011 r. od podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe w wysokości 6000,34 zł, odpowiada prawu.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.